

ЕЛЕКТИВНИЙ КУРС

(курс за вибором)

*“ Сучасні проблеми молекулярної
біології ”*

Лекцію підготував – к.б.н.

доцент Павліченко

Віктор Іванович

medbio@zsmu.zp.ua

Запоріжжя

2015

Лекція № 4

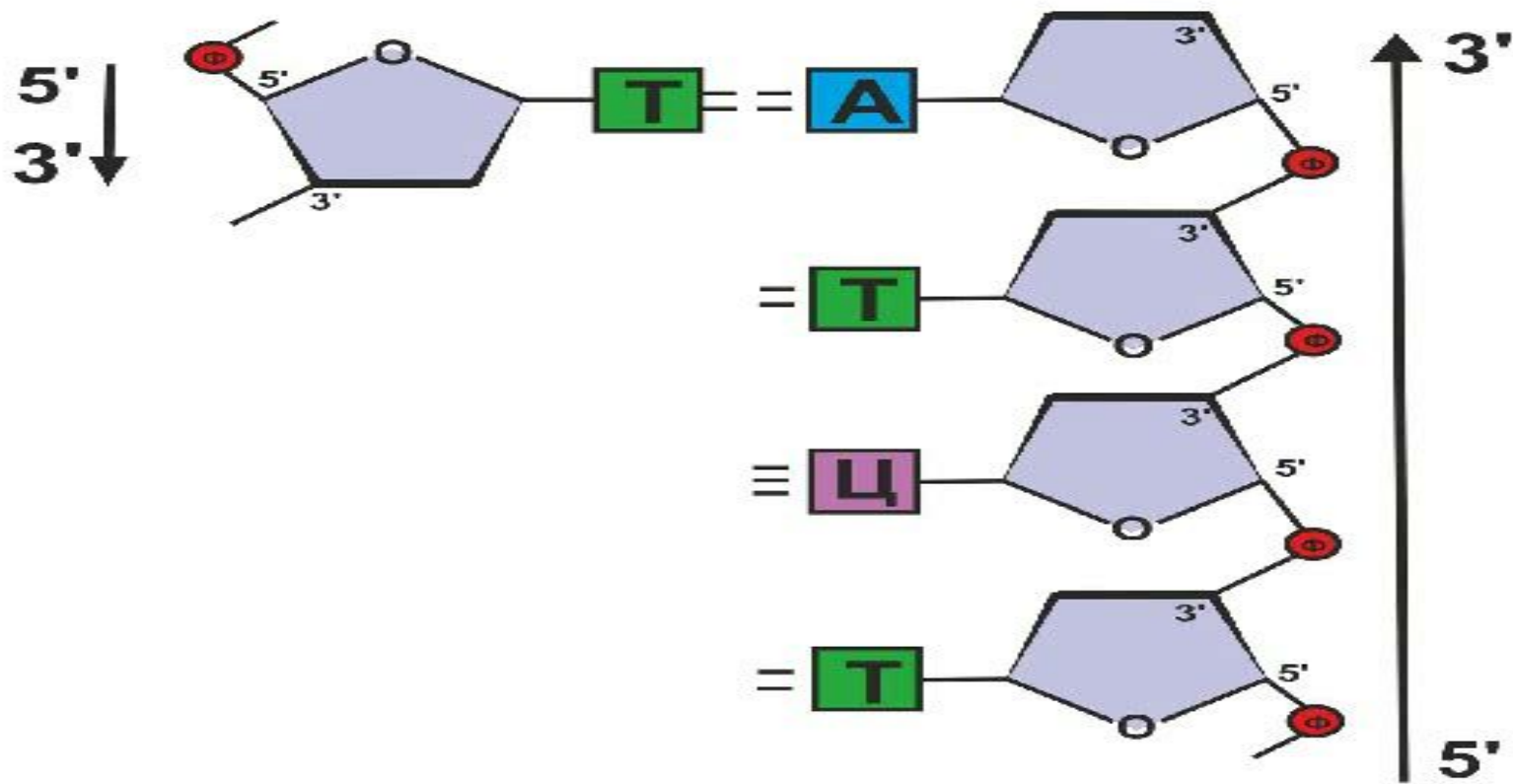
Структура геномів

План

- 1.Геноміка - наука та практика
- 2.Геноми вірусів та прокаріотів
- 3.Геном *Homo sapiens*
4. 25-а хромосома людини

I. Геноміка та медицина

Первинна структура ДНК -
послідовність нуклеотидів одного
ланцюга

Геноміка бактерій, дріжджів, нематодів, дрозофілій, мишей

Напрями геноміки

1. Структурна геноміка
2. Функціональна геноміка
3. Медична геноміка
4. Фармакогеноміка та інші

Схема будови гена

1---2---3++++++4---5

1-промотор

2-місце ініц. транскр.

3-кодуюча область

4-термінатор

5-регулятор

Схема будови гена

1---2---3++++++4---5

1-промотор (95%- поруш. РЕГ)

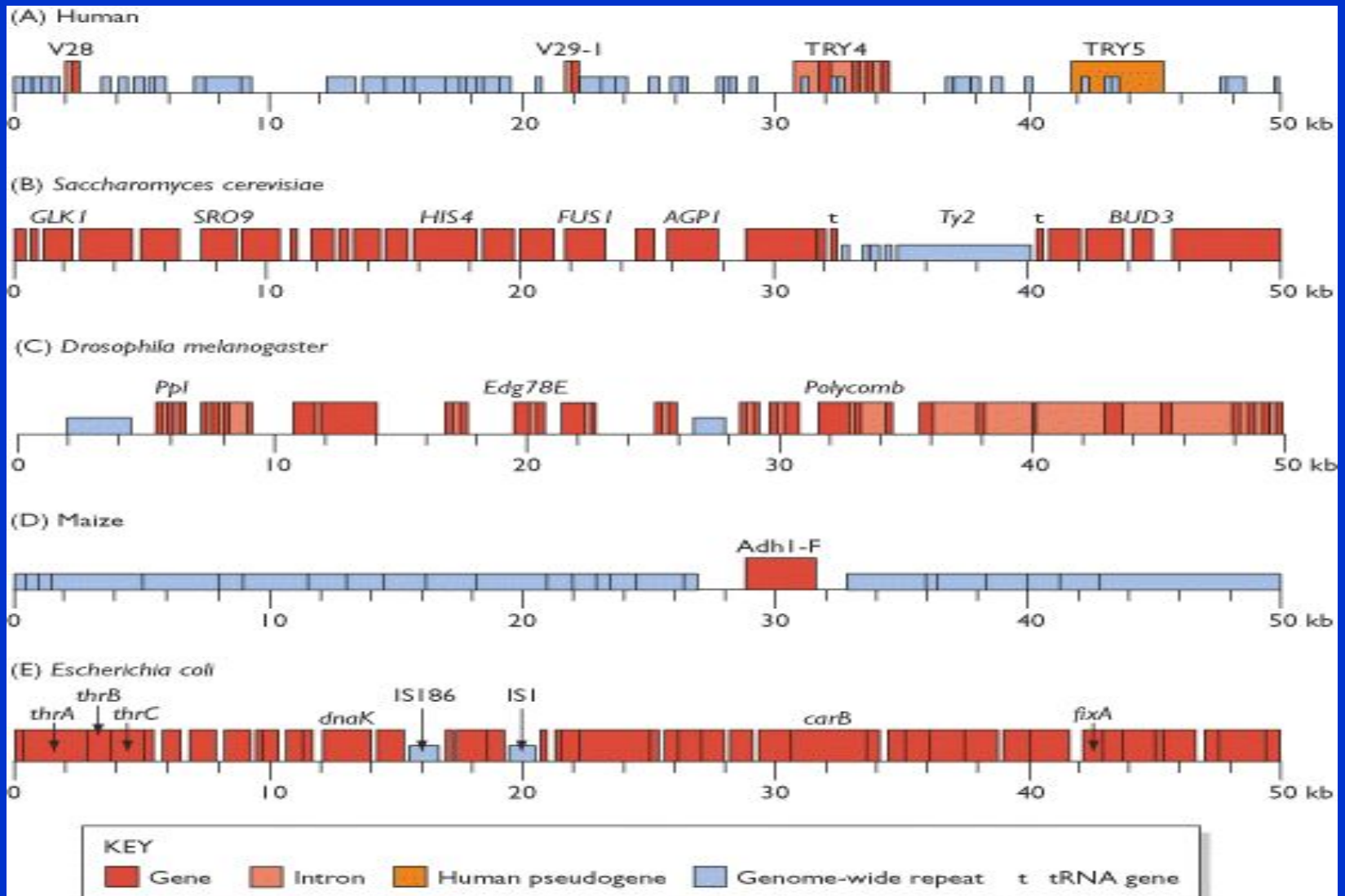
2-місце ініц. транскр.

3-кодуюча область (5% -
дефекти генів)

4-термінатор

5-регулятор

Порівняння геномів

Таблиця 4.1. Розміри геномів і кількість білкових генів деяких організмів

Організм	Розмір геному (пари основ)	Кількість хромосом (молекул ДНК)*	Кількість білкових генів
Бактеріофаг ϕ X-174	5 386	1	10
Бактерія <i>Escherichia coli</i>	$4,6 \cdot 10^6$	1	4 100
Аскоміцет <i>Saccharomyces cerevisiae</i>	$1,2 \cdot 10^7$	16	6 700
Нематода <i>Caenorhabditis elegans</i>	10^8	6	20 000
Плодова мушка <i>Drosophila melanogaster</i>	$1,3 \cdot 10^8$	4	14 000
Курка <i>Gallus gallus</i>	10^9	33	13 000
Миша <i>Mus musculus</i>	$3,3 \cdot 10^9$	20	22 000
Людина <i>Homo sapiens</i>	$3,2 \cdot 10^9$	23	21 000
Мітохондріальна ДНК людини	16 569	1	37

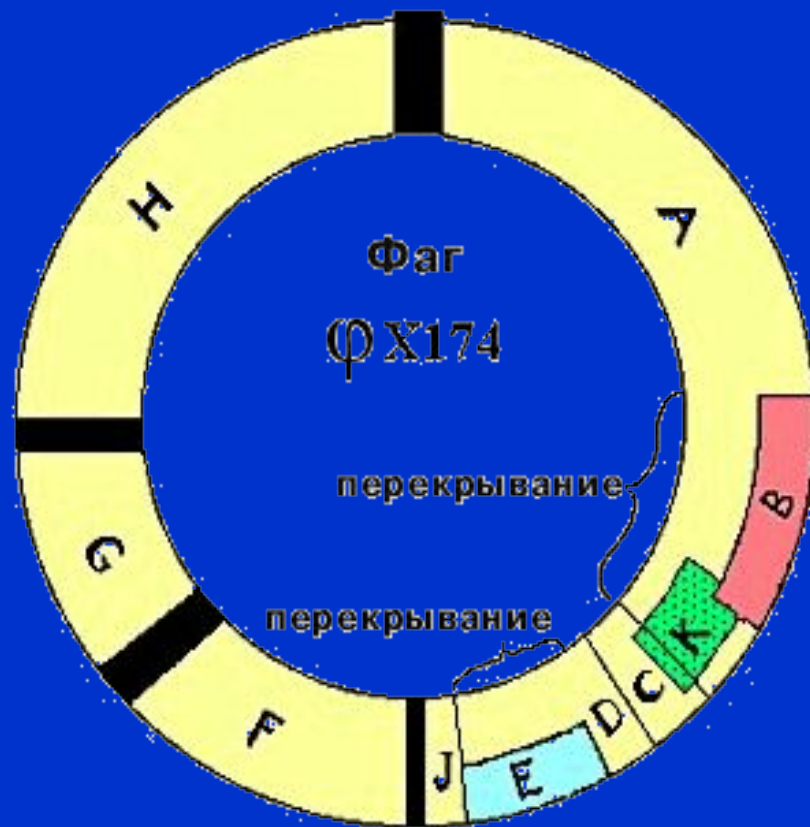
* Для еукаріотів наведено кількість хромосом у гаплоїдному наборі

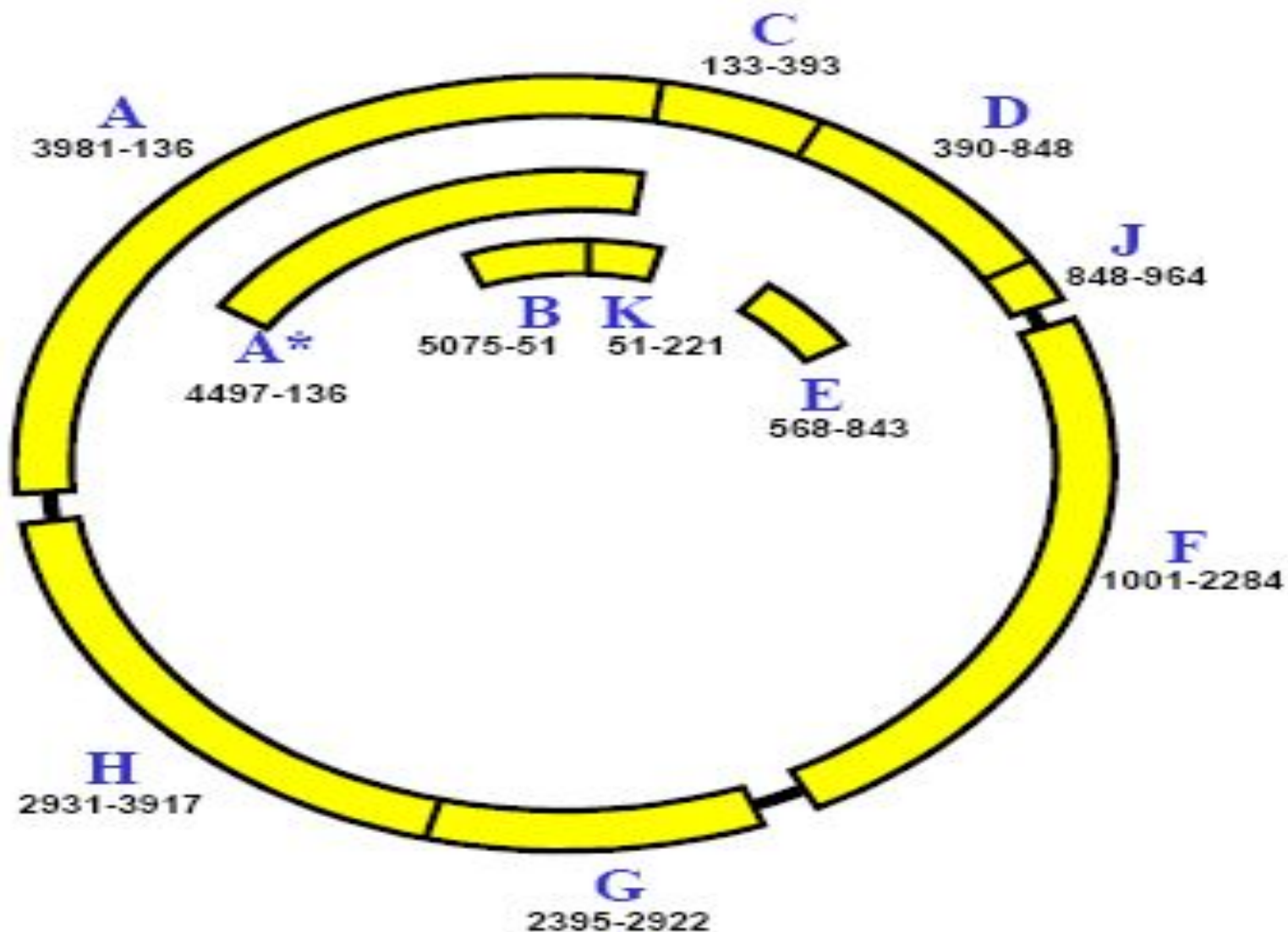
II. Геніоми вірусів

Особливості геному вірусів

1. Заміна цитозину на оксиметилцитозин
2. Приєднання глюкози до ОМЦ
3. Х174 - А-25%, Т-33%, Г-24%, Ц-18%
4. Перекривання генів
5. Наявність інтронів
6. Наявність зворотної транскриптази

Геном бактеріофага X-174

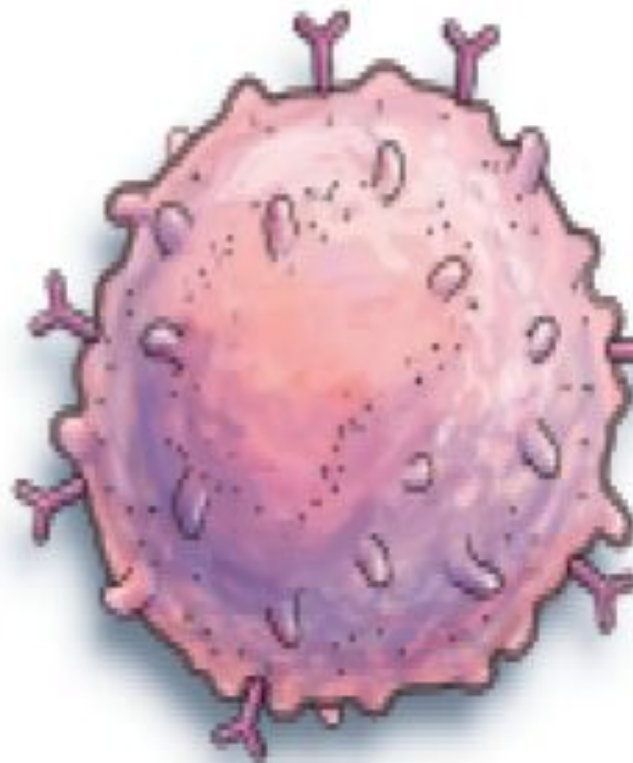
Рис. 4.3. Геном бактеріофага φХ-174. Позначено початок і кінець кожного гена, загальна довжина ДНК – 5386 пар основ

Взаємодія вірусу з клітиною

No match between
receptor and antigen

Virus

Lymphocyte

Match between
receptor and antigen

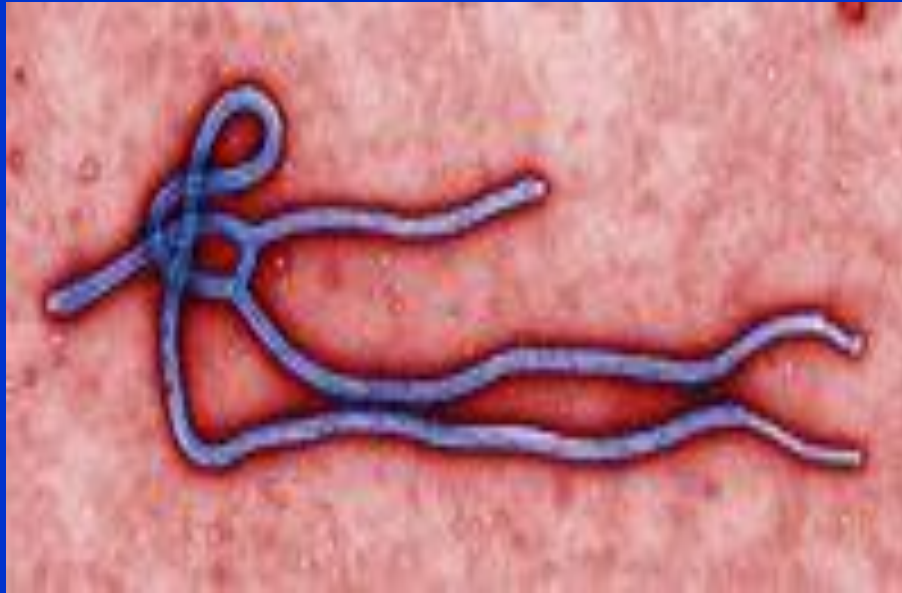
Antigen

Receptor

Типи геномів вірусів

1. Одноланцюгова ДНК (парвовіруси)
2. Дволанцюгова ДНК (віспа, герпес)
3. Одноланцюгова РНК (ВТМ, сказ)
4. Дволанцюгова РНК (грип)
5. Геном з ревертазою (ВІЛ, онковіруси)

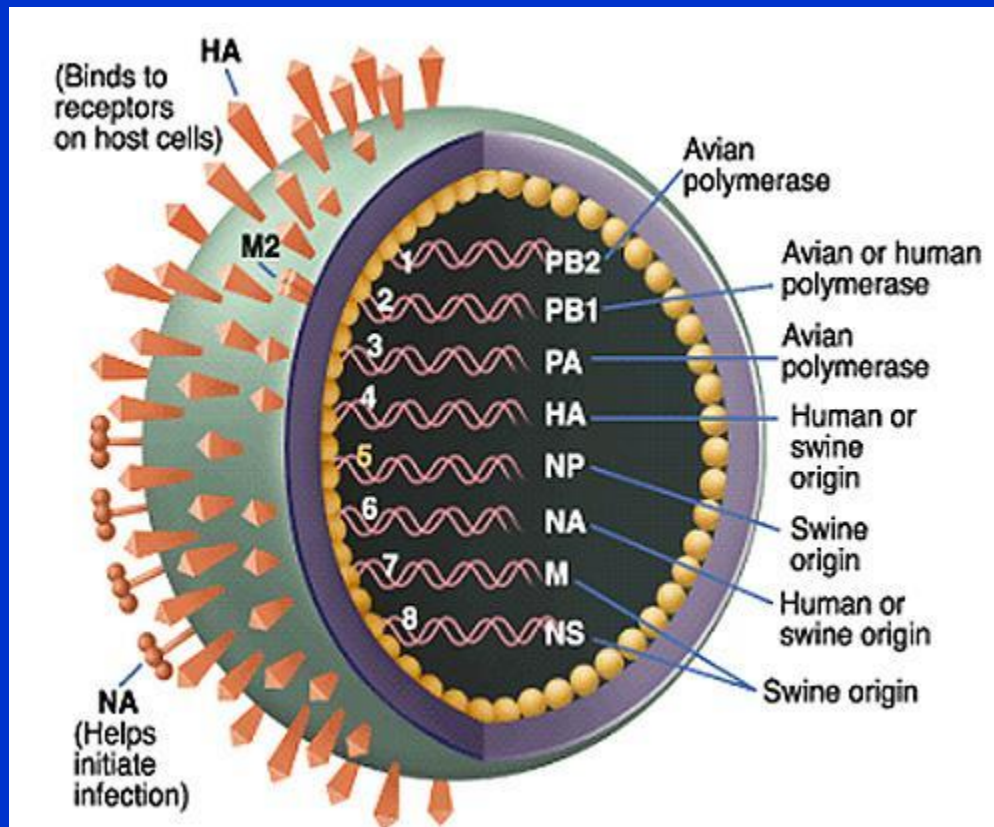

Вірус Ебола

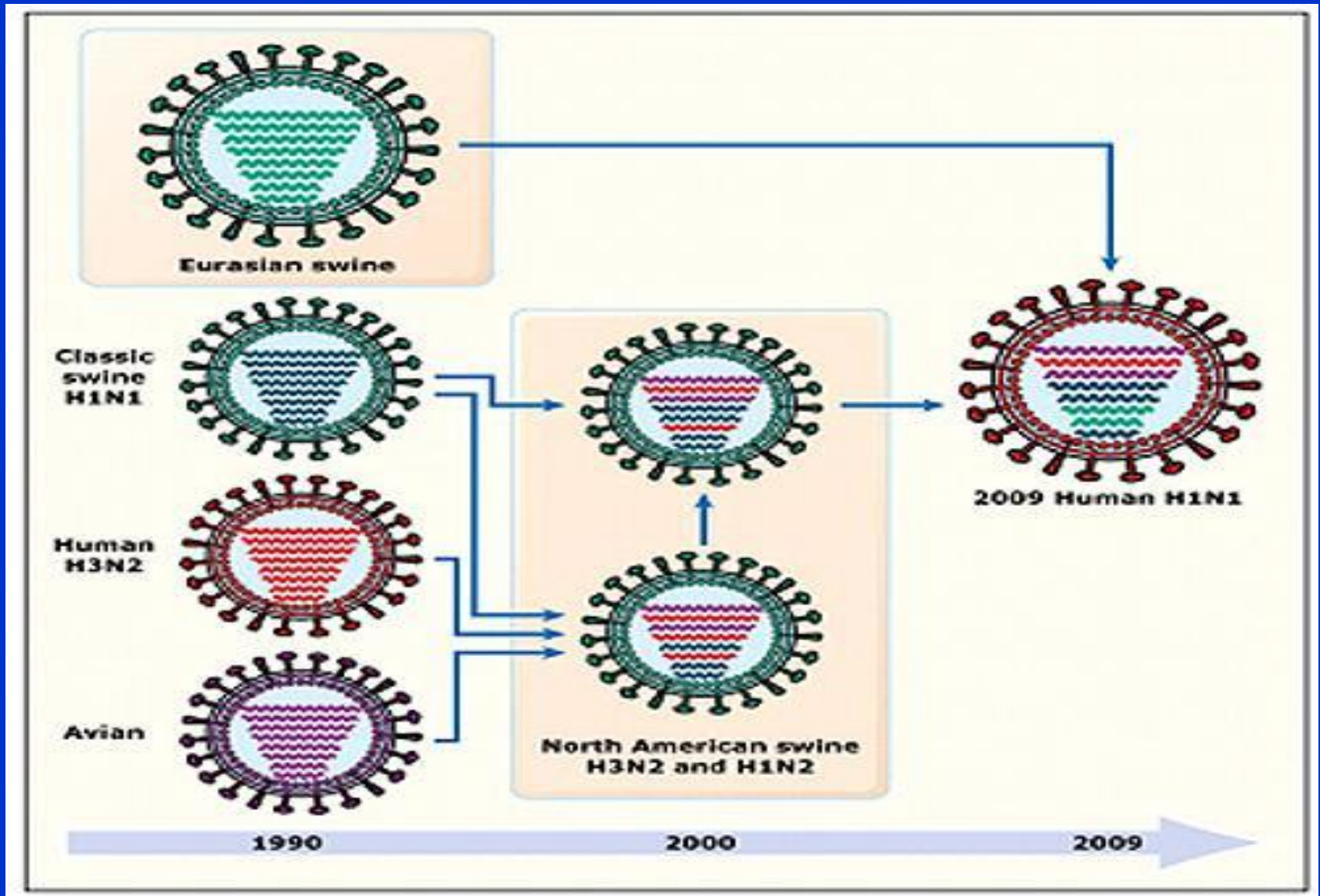
Вірус ВІЛ

Вірус грипу

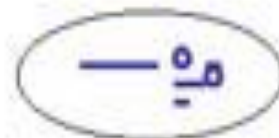

Мутації вірусу грипу

III. Геном прокариот

Микроорганизм	Геном
<i>Escherichia coli</i>	1 кольцевая хромосома 4.6 Мб
<i>Bacillus cereus</i>	1 кольцевая хромосома 1 кольцевая мегаплазмида
<i>Brucella melitensis</i>	2 кольцевых хромосомы 2.1 Мб и 1.2 Мб
<i>Borrelia burgdorferi</i>	Линейная хромосома 0.9 Мб + до 20 плазмид
<i>Rodobacter sphaeroides</i>	2 кольцевых хромосомы
<i>Streptomyces ambofaciens</i>	1 линейная хромосома

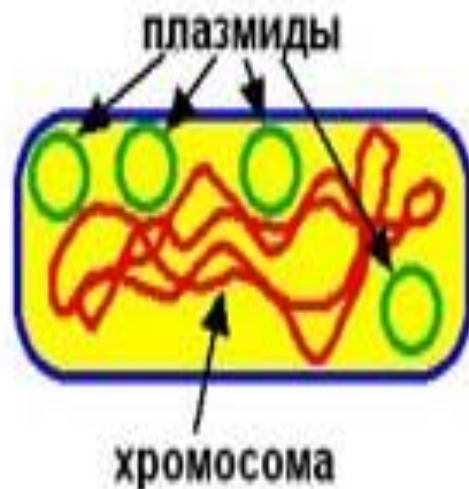

Геном *E. coli*

Геном - совокупность всей наследственной информации организма

Генетическая информация бактерии *Escherichia coli*

закодирована в единственной двуцепочечной кольцевой молекуле ДНК, содержащей 4.6 млн пар нуклеотидов

Мол. масса 3×10^6 Да

Длина молекулы ~ 1.5 мм

Время репликации - 20 мин.

«Острівці патогенності»

1. Гени адгезинів
2. Гени інвазинів
3. Гени поринів
4. Гени токсинів
5. Гени гемолізинів

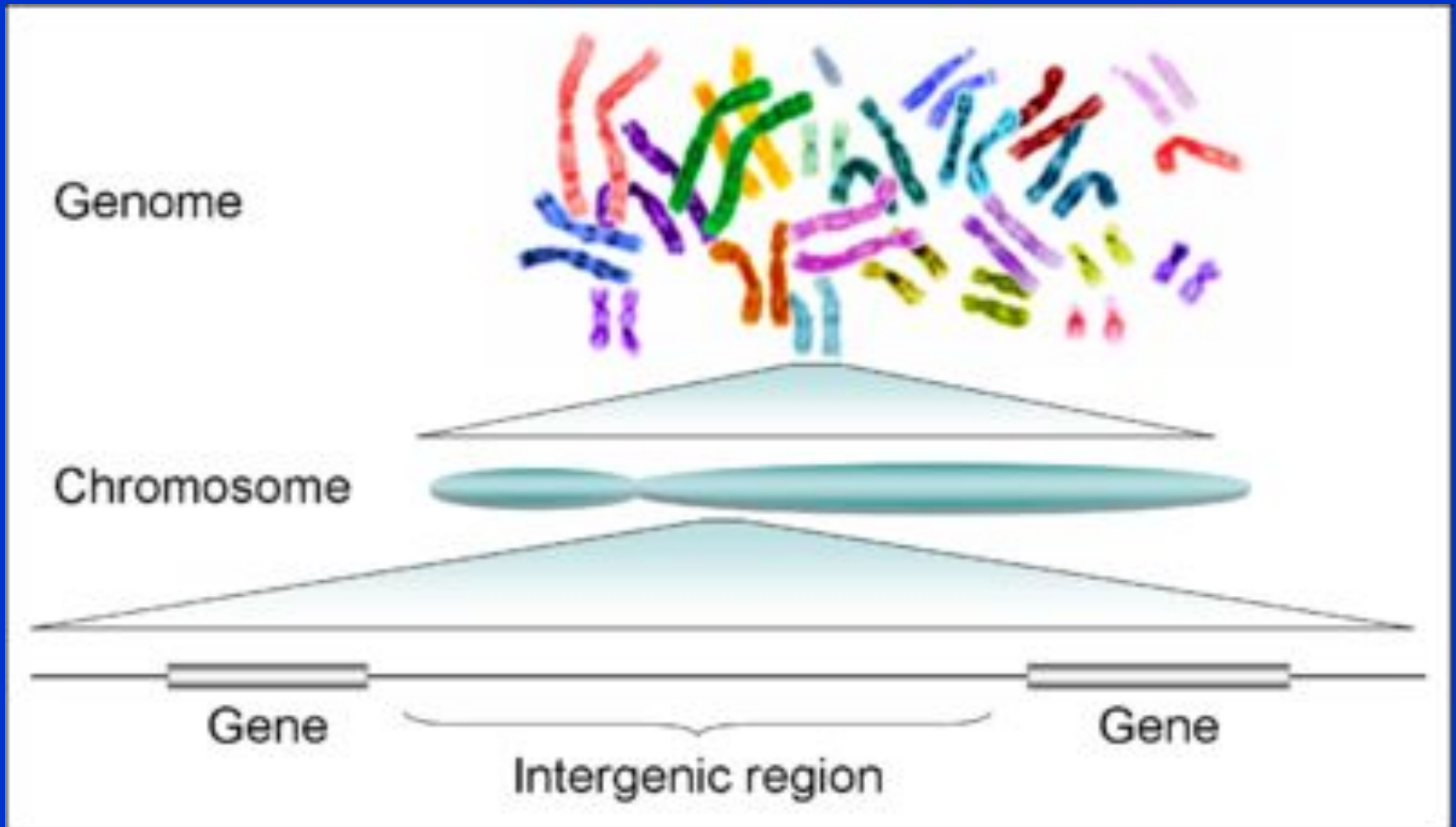
Що можна дізнатися по геному бактерії:

- А)- склад генів;
- Б) -функції генів;
- В) -мінімальний набір генів живої клітини;
- Г)- «острівці патогенності»

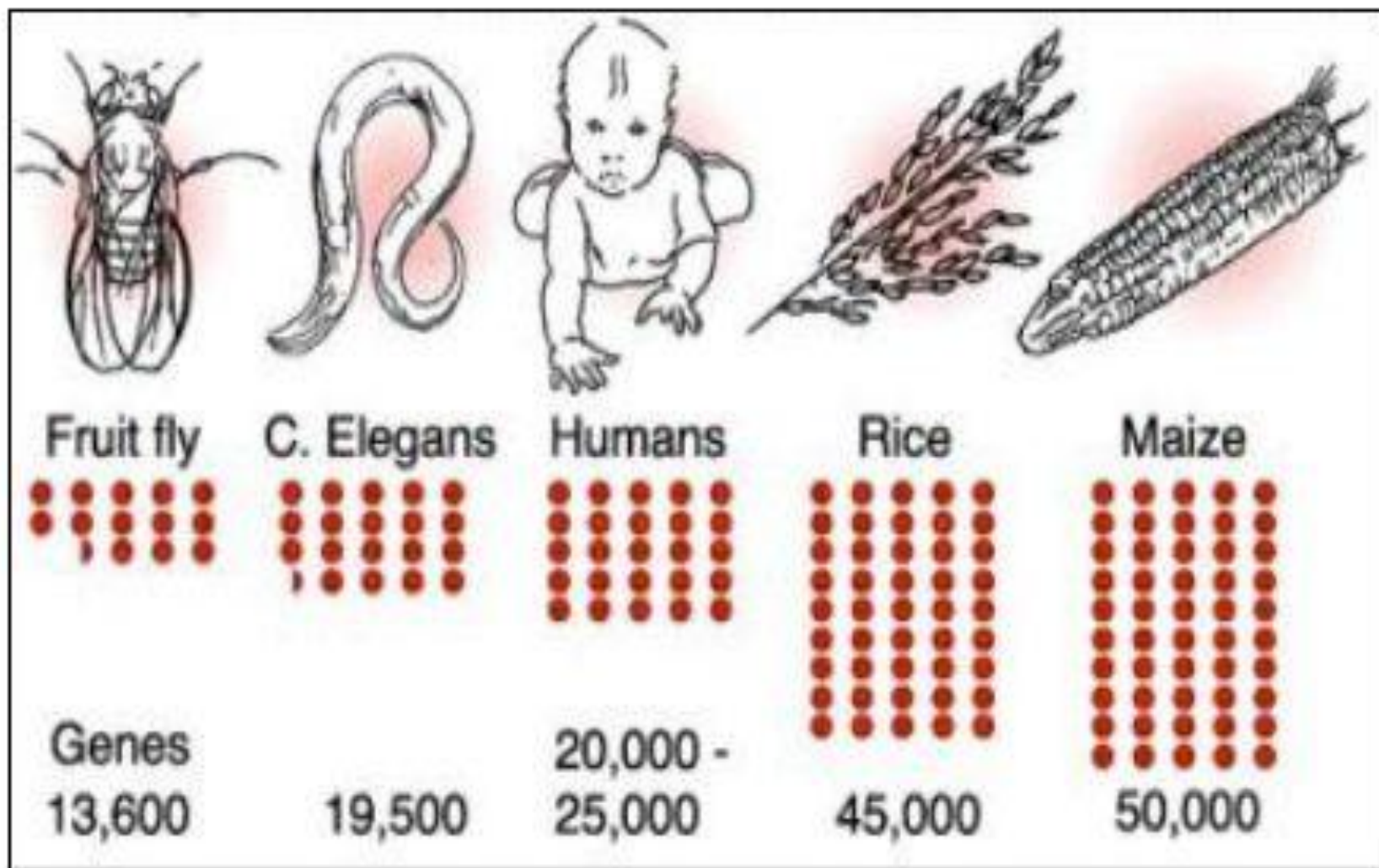
Класифікація плазмід

Категорії	Властивості
F - плазміди	Донорні функції
R - плазміди	Стійкість до ліків
Col - плазміди	Синтез коліцинів
Ent - плазміди	Синтез ентеротоксинів
Hly - плазміди	Синтез гемолізинів
Биодеградативні плазміди	Руйнування орг. та неорган. сполук
Кріптичні плазміди	Невідомі

3. Геном Homo sapiens

Число генов у человека оценено в 20 - 25 тысяч

Рис. 4.8. Відносний вміст послідовностей різних типів у геномі людини

Мононуклеотидний поліморфізм

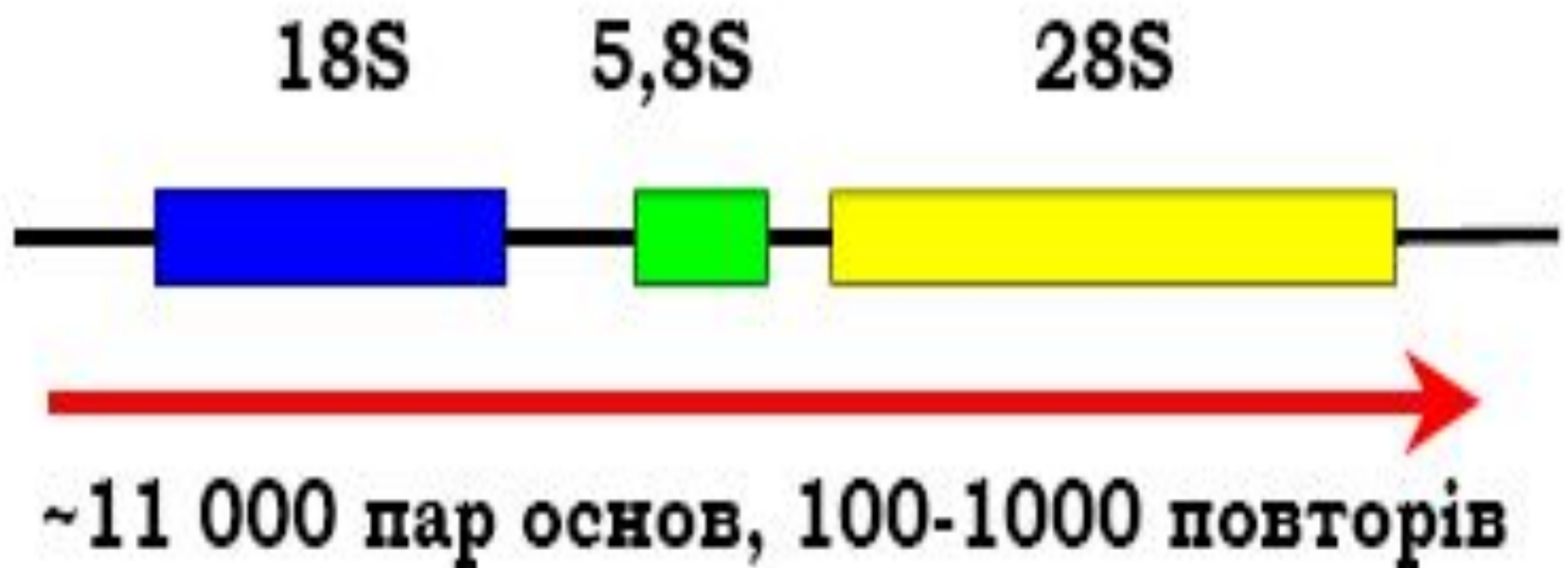
Індивид	Послідовність
1	AG-A-GTT-C-TGC-T-CG
2	AG- G -GTT- A -TGC- G -CG
1	CGTT-C-GG-G-AATC-C
2	CGTT- A -GG- A -AATC- T
1	TCTT-T-GA-C-GACTC
2	TCTT- A -GA- G -GACTC

~60 000 пар основ

Рис. 4.5. Кластер β-глобіну в 16-й хромосомі людини (кожен ген містить інтрони). Указано стадії розвитку, на яких відповідні гени є активними

Рис. 4.6. Кластер генів рибосомних РНК, який повторюється в зоні ядерцевого організатора. Червона стрілка позначає первинний транскрипт

Ділянки генома

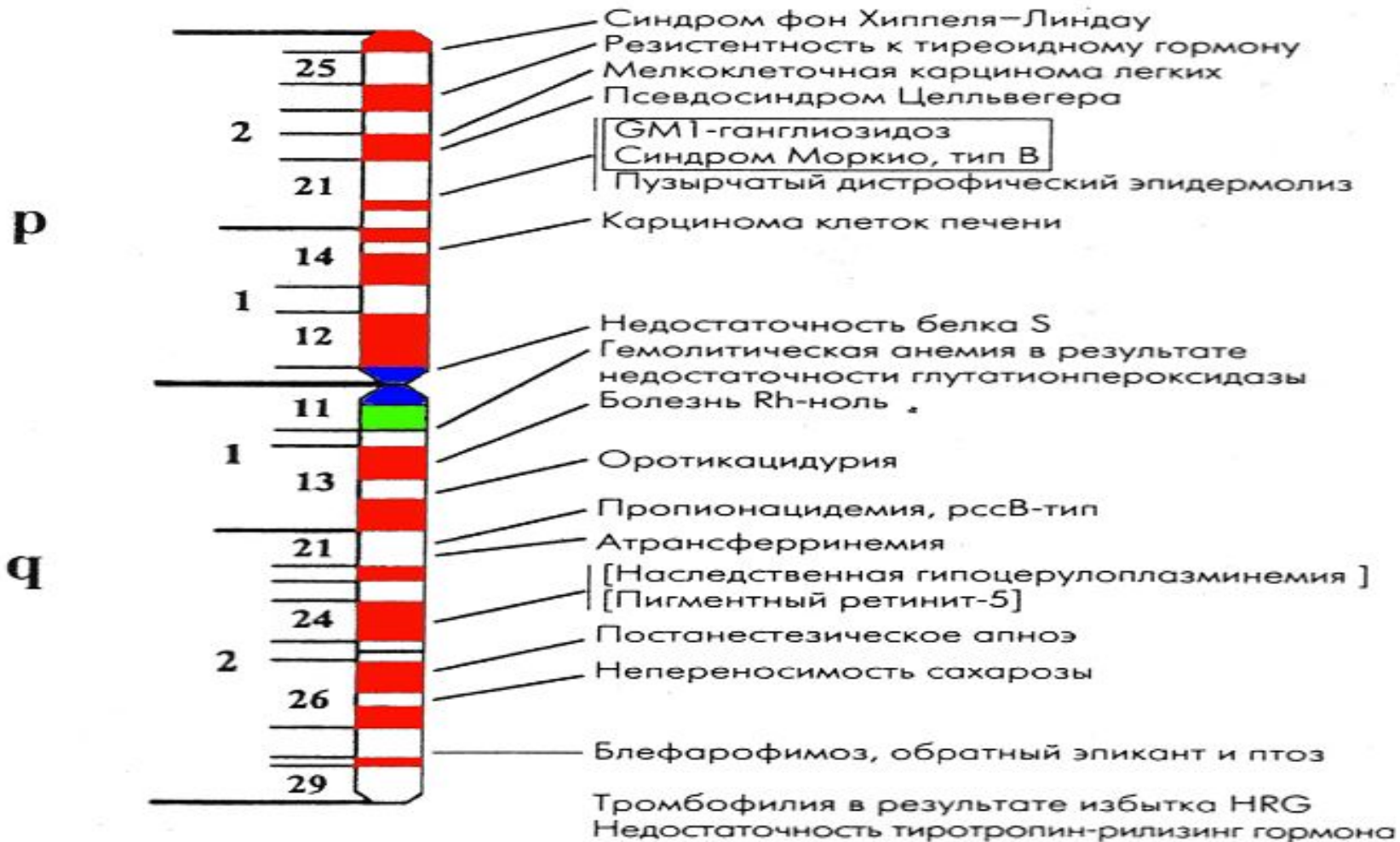
- Середній розмір гена (ураховуючи інтрони) – 100 тис. пар основ (максимум – 2 млн 400 тис.).
- Середній розмір кодуєчої частини – 1 тис. 400 пар основ (максимум – 80 тис.).
- Середній розмір екзона – 150 пар основ.
- Середня кількість екзонів – 9 (максимум – 178).
- Середній розмір інтрона – 5 тис. пар основ (максимум – 820 тис.).

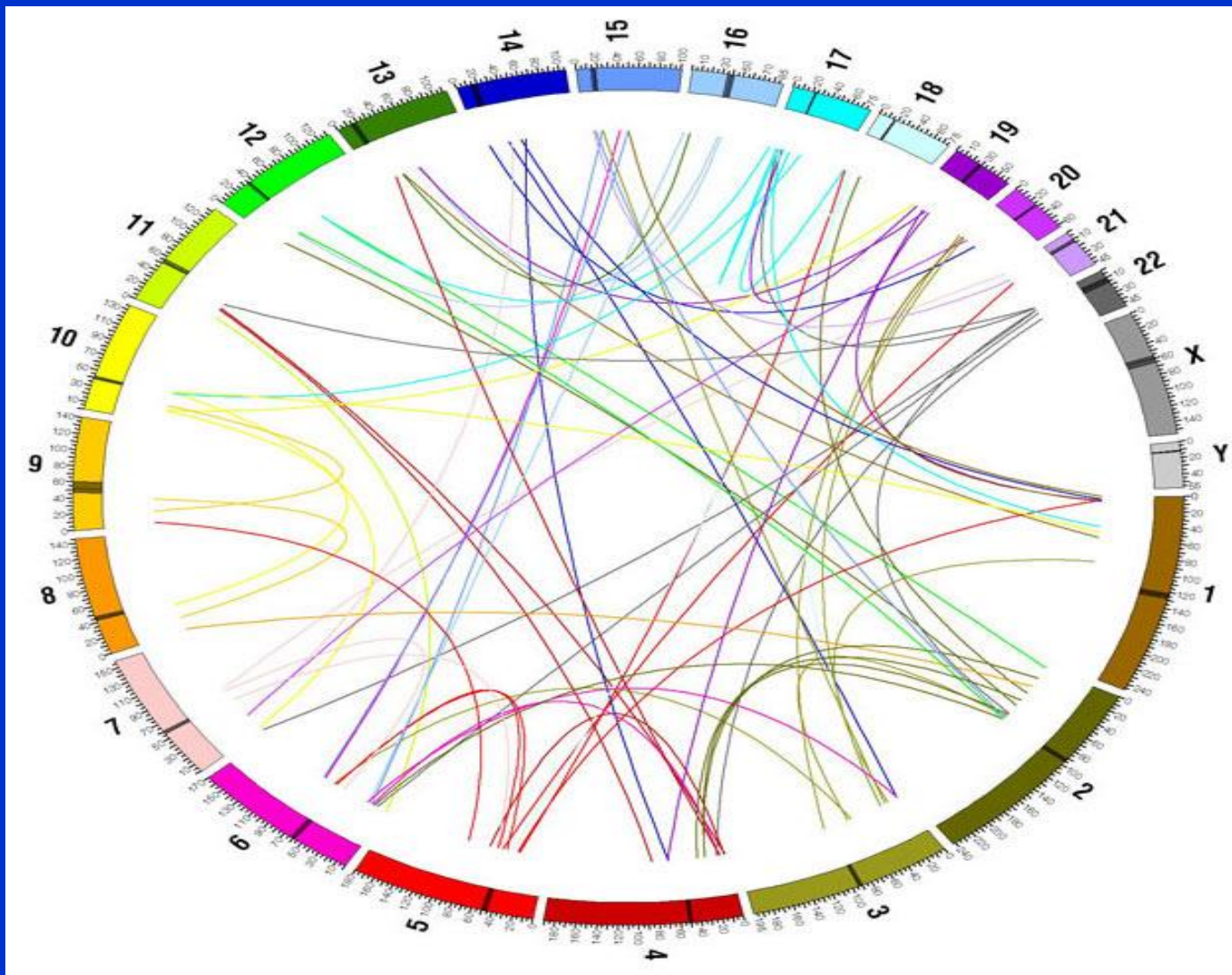
Рис. 4.7. Розподіл білків протеому людини за функціями

Патанатомія хромосоми 3

Хромосома 3

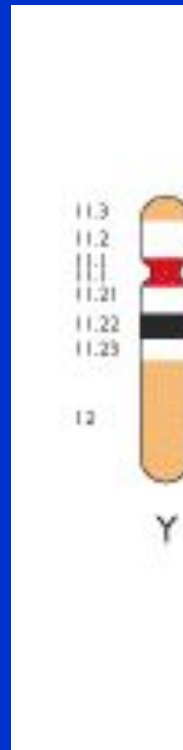
Кругова карта геному

Хромосоми людини

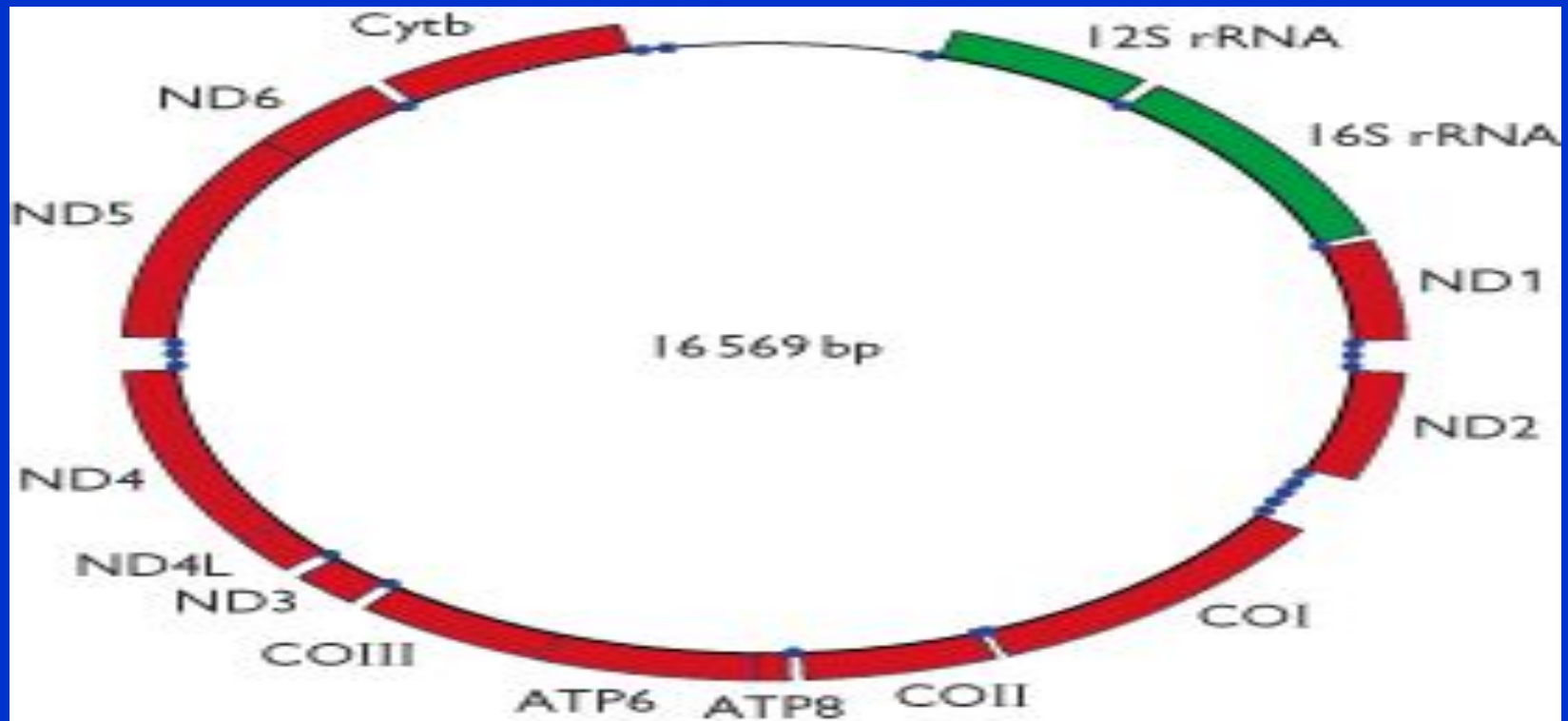
Статеві хромосоми

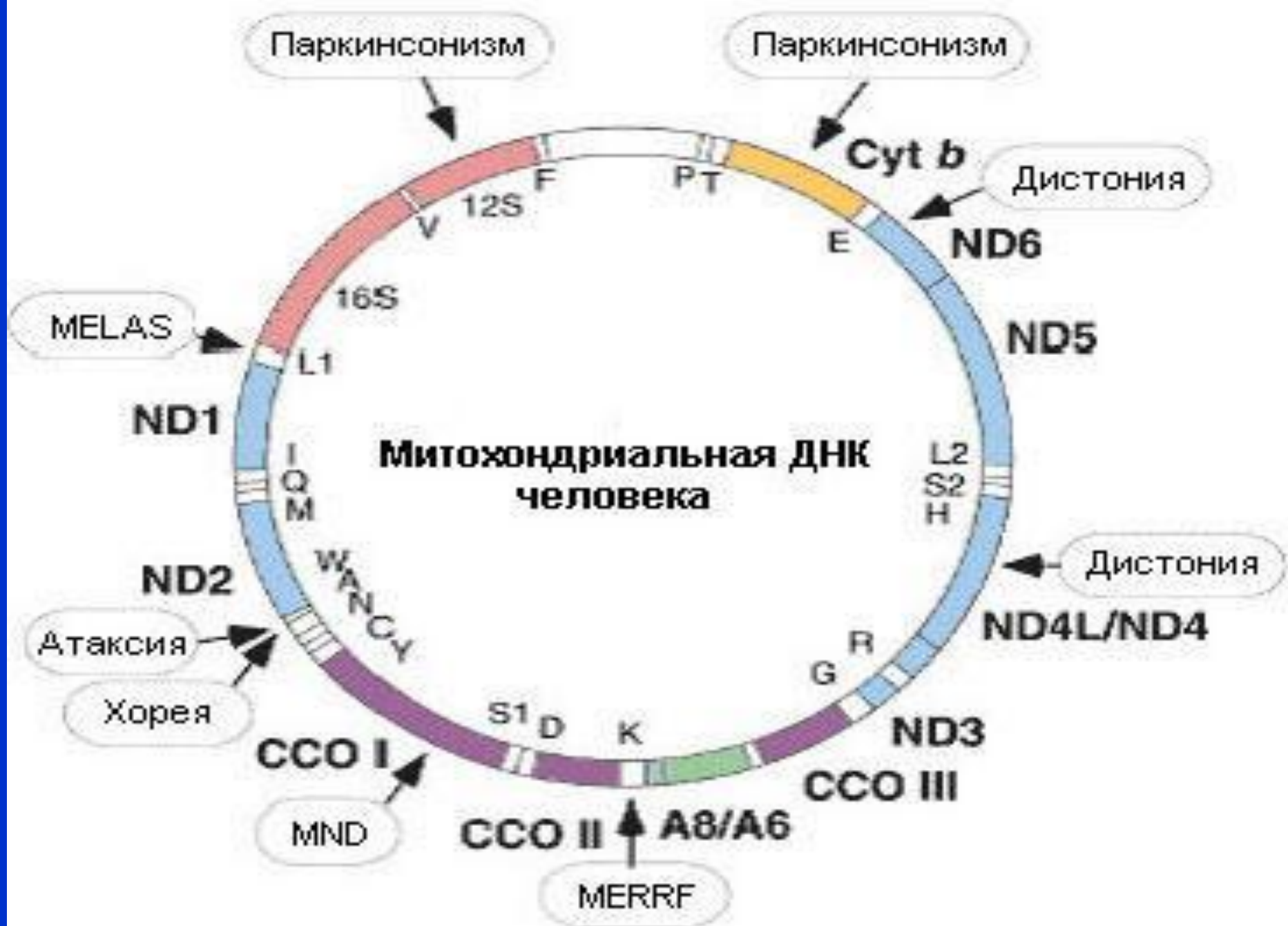
4. Мітохондріальна ДНК ЛЮДИНИ

25-а хромосома людини

KEY

- Respiratory complex gene
- Ribosomal RNA gene
- Transfer RNA gene

МХ – геном людини

1. Кільцева ДНК, 16569 н.п.
2. Обидва ланцюги кодуєчі, код відрізняється 4 кодонами
3. Нема інтронів та гістонів
4. Нема репарації та рекомбінації
5. Мутації виникають в 10 разів частіше
6. Успадковуються по материнській лінії

МХ – хвороби людини

1. Хвороба Паркінсона
2. Нейроофтальмопатія Лебера
3. Енцефалопатія
4. Напади судом
5. Пігментний ретиніт та ін.

Аналіз МХ-ДНК дозволяє встановити

- Родинність людей
- Належність до однієї популяції
- Належність до однієї **Бажаю успіху!**
національності
- Материнську лінію

Бажаю успіху!